

Din seria „Pro Memoria – Anul comemorativ Justinian Patriarhul și al apărătorilor Ortodoxiei în timpul comunismului”

Câteva indicii și referințe despre Credință și Spiritualitate în Universul Concentraționar Comunist...

Pentru a intra direct în tema și subiectul acestui material documentar, vom afirma, remarca și susține că reperatele doctrine comuniste demonstrează că acest curent politic a fost mai mult decât atât, a fost un sistem malefic ce are structura și modul de funcționare foarte asemănătoare cu o religie. Valorile pe care le-a promovat au evidente conotații negative dacă le raportăm la o viziune creștină. Modul de implementare a fost bazat pe două coordonate: - mistificare; - teroare. Cu rădăcini în mișcările socialiste și anarhiste, comunismul a apărut între ideologiile politico – filozofice, sub apanajul egalitarismului și bunăstării generalizate dar purtând în substratul discursului său elemente cu evidente conotații malefice. Evoluția lui a demonstrat, cum nu se poate mai explicit, modul în care diavolul a procedat și operează în istorie.

După discursurile triumfaliste și după schema pe care s-a construit ideologia, comunismul s-a vădit mai degrabă o religie sau, mai corect spus o utopie, ce amintește de ereziile dualiste: -existând o luptă maniheică ce se dă între proletariat (Binele, Mesia) și burghezie (Răul) - în urma acestei înțeleștări violente și sângeroase se naște o nouă eră, paradisiacă, din care Răul (burghezia) a fost abolit - iar cetățeanul noului paradis a fost omul nou, comunist.

În implementarea pe care ideologia comunistă a cunoscut-o în URSS au existat două mijloace de manipulare care s-au folosit: minciuna și violența, cu multiplele lor forme de manifestare. Există o evidentă schimbare de optică între comunismul marxist și comunismul bolșevic, deși amândouă își declară aceleași finalități și au suprapuneri în cele mai multe aspecte. Diferența este aceea că Marx vedea nașterea revoluției proletare ca un proces firesc rezultat din crizele provocate de evoluțiile tehnologice, astfel că implicarea factorului politic era oarecum secundară, pe când în viziunea leninistă revoluția politică este elementul declanșator, dealtfel nici nu s-ar fi putut vorbi de crize provocate de tehnologie, când aceasta era aproape o metaforă pentru Rusia anului 1917. Debutând cu o lovitură de stat, comunismul în URSS se instaurează sub auspiciile lui Lenin și evoluează sub cizma necruțătoare a lui Stalin.

Deși vizează nașterea unui om nou, comunismul depersonalizează și deznaționalizează, astfel substanța umană își pierde consistența rămânând doar învelișul corporal. Conștiință, sentiment, într-un cuvânt întreaga interioritate sunt dinamizate și se naște homo sovieticus, un humanoid ce are o grilă morală conform căreia orice este bun și sfânt dacă slujește la victoria revoluției. Prezența demonului

este demonstrată poate cel mai bine prin această obstinație cu care mașinăria comunistă vizează depersonalizarea, care duce neîndoiește la o demonizare.

Se operează falsificarea tuturor valorilor, a istoriei și în consecință a existenței înseși. Anii 1936-1938 sunt cunoscuți în istoria URSS ca anii terorii când execuțiile se făceau zilnic de ordinul sutelor. Există o evidentă violență verbală la nivelul discursului oficial și se operează mutații de bază în limbaj care și el își pierde consistența născându-se acel monstru lingvistic numit „limbă (sau) limbaj de lemn”.

Liderii comuniști, atât cei sovietici cât și ceilalți, supușii lor mai mici, dar și cei din Asia ori de aiurea au un accentuat apetit pentru cultul personalității. Ceea ce va duce la manifestatii și frazeologii monstruoase dar și la ivirea unui panteon comunist ale cărui personaje au ca trăsături definitorii cruzimea și infinita admirație de sine, un hybris nestăpânit care îi va incita mereu să-și devoreze supușii.

În România Mare mișcarea comunistă nu figura printre forțele politice care puteau fi luate în calcul. Din PSD se va desprinde aripa maximalistă care va semna afilierea la a III-a Internațională (Comintern), în anul 1921, luând astfel naștere PCR. Modul cum această grupare politică funcționează atât înainte, cât și în timpul celui de al II-lea Război mondial demonstrează că se supunea fără cârtire centrului de la Moscova. De acolo primea directive precise care erau aplicate în țară în cea mai deplină conspirativitate, astfel că mai mult decât o grupare politică PCR sau PCdR era o agenție de spionaj. Conștientizându-se adevărata natură a mișcării comuniste în România, în anul 1924 partidul este scos în ilegalitate. Atât linia ce trebuia urmată cât și liderii sunt în continuare numiți de la Moscova. Spre acolo se îndrepta speranța și privirea plină de admirație a comuniștilor români. Încă de pe acum partidul era măcinat de lupte intestinale ce nu vor înceta niciodată.

Războiul găsește România din punct de vedere politic într-o situație nu tocmai bună, dictatura lui Carol al II-lea s-a dovedit a nu fi o soluție pentru conflictul ce începuse. România pierde pe rând Basarabia, Bucovina, Ținutul Herța, Transilvania de Nord, Cadrilaterul. În septembrie anul 1940 regele Carol al II-lea cedează tronul fiului său Mihai iar la cârma țării se află generalul Ion Antonescu, agreat de Hitler. În noiembrie anul 1940 România aderă la Pactul Tripartit intrând în război alături de forțele Axei. Deși în anul 1941 ținuturile din estul țării sunt eliberate, generalul Antonescu înțelege să continue războiul alături de armata germană pe teritoriul URSS, astfel că forțele politice din țară încep tratative cu puterile aliate occidentale pentru scoaterea României din război. Prin actul de la 23 august mareșalul Antonescu este înlăturat de la conducerea țării și se instaurează un guvern format din PNT, PNL, PSD și PCdR. Deși România se desprinsese de Germania și se alăturase forțelor aliate, armata roșie se comportă pe teritoriul românesc ca o armată cuceritoare, astfel că în România se instaurează un val de teroare care va dura mulți ani.

După două guverne (Sănătescu și Rădescu) în care comuniștii erau minoritari, sovieticii vor forța mâna regelui și prin guvernul Groza își vor pune oamenii lor în toate punctele cheie. Cei care încă mai rămân în coaliție cu PCR-ul o vor face pentru scurt timp căci vor fi devorați de acesta. Prin manipulări propagandistice grosolane, prin teroare generalizată la nivelul întregii populații, în România se instaurează un regim comunist care purta evident amprenta morbidă a lui I. V. Stalin, masca din

spatele căreia *răul* acționa asupra întregului est al Europei. Era evident că acest regim venea în totală contradicție cu spiritul creștin. O putere atee, în care abundența materială răspândită egalitar era văzută ca generatoare de fericire și parcă, într-un anume fel, chiar de nemurire dar care se impune prin crimă, motivată ca necesară în lupta pentru instaurarea lumii noi.

Într-o perioadă neașteptat de scurtă, în România singura forță politică ce avea un cuvânt de spus în ce privește destinele țării este minusculul partid comunist care nu va înceta să urmeze partitura Kremlinului. Cu o nouă lege electorală, permisivă la numeroase subterfugii, alegerile pe care celelalte partide le sperau libere vor fi un fals grosolan. Intimidarea adversarilor electorali începe încă din timpul campaniei electorale, care, pe lângă faptul că, din perspectiva discursului comunist este foarte zgomotoasă și virulentă în acuzațiile lansate contra adversarilor (ca fiind criminali de război), cunoaște o violență propriu-zisă, inimaginabilă. Candidații PNT și PNL sunt adesea agresati, le este respinsă candidatura iar în final comisiile electorale vor fi majoritar comuniste, astfel măsluirea voturilor este făcută în fel și chip. După expresie stalinistă: nu era important cine votează sau cu cine se votează ci, important era cine numără voturile. 19 noiembrie anul 1946 înseamnă pentru țară un dezastruos proces electoral care a conferit legitimitate (fie ea și șubredă) noului regim instituit. În noile condiții era clar că forma de guvernământ va fi schimbată și în urma unui șantaj regele este nevoit să abdice și să părăsească țara. Rețeta sovietică este aplicată României pas cu pas, realizându-se un proces de stalinizare pe toate palierele vieții sociale, politice, economice, culturale, etc.

Din punct de vedere economic, și nu numai țara noastră era o colonie sovietică. Nu doar că tot ceea ce se producea pleca spre răsărit dar sunt copiate „strategiile” de naționalizare și colectivizare bolșevice. Naționalizarea industriei se face într-o noapte, băncile sunt etatizate, acestea erau semnele noii viziuni economice în care nu era importantă rentabilitatea ci fidelitatea față de modelul adoptat. Se lansează, ca și în URSS proiecte uriașe gen Canalul Dunăre-Marea Neagră, se planifică întreaga economie iar planurile sunt invariabil depășite, realizate înainte de termenul final, aceasta desigur, doar declarativ căci în realitate, aparatul economic, din pricina centralizării excesive se îndrepta progresiv spre un blocaj iminent.

Răsturnarea valorilor pe toate planurile este evidentă, în plus separarea puterilor în stat a fost anulată. Parlamentul unicameral numit Marea Adunare Națională era obedient partidului, ca și guvernul, astfel că avem de-a face cu un partid-stat, dictator absolut. Alegerile care vor avea loc în anul 1948 vor fi o simplă formalitate în condițiile în care opoziția reprezentată de partidele tradiționale PNT și PNL fusese nimicită. La acea oră în opoziție erau doar formațiuni minuscule, fracțiuni ale vechilor partide.

Ulterior se vor declanșa epurărilor, adică eliminarea pe criterii de clasă și apartenență politică a celor considerați inoportuni. În instituțiile administrative, în învățământ, armată, justiție indiferent de competența avută oamenii vechi au fost înlocuiți cu alții noi, fideli noii puteri. Incultura și mediocritatea sunt ridicate la rangul de virtuți. Rezultatul, după cum era de așteptat, a fost dezastruos, o

degringoladă în toate domeniile astfel că țara per ansamblu a intrat într-un evident proces de regres care se va menține până în decembrie anul 1989.

Dar dincolo de scăderea vertiginoasă a nivelului de trai, în sânul populației va fi inoculantă frica paralizantă și dezumanizantă, principalul instrument de manipulare, menit să distrugă relațiile interumane, să ducă la disperare și neîncredere.

Totul este politizat și cu precădere învățământul, pe această direcție se nasc noi instituții și școli, așa numitele Școli de partid și Academii politice.

Colectivizarea agriculturii va fi și ea o etapă obligatorie și nespuse de întunecată în procesul de sovietizare la care a fost supusă România.

Și pentru ca nimic să nu fie omis, relațiile cu Occidentul vor fi blocate, astfel treptat țara devenea un ghetou sovietizat și înfricoșat.

Cea mai spectaculoasă „realizare” a sistemului comunist a fost represiunea, care a atins dimensiuni înspăimântătoare, un malaxor de vieți omenești, implacabil și necruțător cu ajutorul căruia comunismul a reușit să se mențină ca regim politic în România cinci decenii, timp în care a operat o urâțire a interiorității naționale și personale ce se dovedește greu de remediat. Instaurată după model sovietic și de către cadre sovietice Securitatea, brațul înarmat al partidului va fi dublată de Miliție, o altă instituție represivă care la nivelul comunelor și satelor va prelua prerogativele Securității. În primii ani cadrele de Securitate vor fi formate în cea mai mare parte din oameni proveniți de la periferia vieții sociale, ajutați de consilierii sovietici. Ulterior se vor forma cadre autohtone, adesea școlite la Moscova. Dacă în anii '45-'60 tortura și bătaia erau principalele instrumente securistice, mai târziu metodele se vor rafina, supravegherea și delațiunea vor deveni unelte represive difuze dar nu mai puțin eficiente. Pe măsura scurgerii timpului, deși puterea devenea din ce în ce mai sigură pe poziția ocupată, aparatul Securității devenea și el din ce în ce mai stufos, semn că, paradoxal, frica regimului de propria populație creștea și ea.

Duritatea metodelor aplicate în anchetele Securității și regimul exterminant aplicat în penitenciare a determinat ca să se realizeze o serie de anchete în această privință fără însă să existe rezultate concrete notabile, aceasta fiind imposibil pentru că răul nu era în neglijența sau în excesul de zel al unor angajați ci la rădăcinile aparatului, Securitatea fiind o instituție criminală și represivă ce lupta împotriva propriei populații. Intrat într-un astfel de aparat, fundamental rău se producea fragmentarea conștiinței și personalității omului, el putea fi tată bun acasă dar tortionar neîntrecut la servicii.

Cea mai mare forță a Securității și totodată cel mai mare succes al ei au constituit-o informatorii, privită din acest unghi Securitatea era un monstru cu nenumărați ochi și nenumărate membre care îi confereau ubicuitate. În 5 martie anul 1946 premierul britanic Churchill făcea o declarație prin care recunoștea intrarea sub sfera de influență sovietică a estului Europei, declarația a fost considerată ca începutul războiului rece. Dar occidentul fusese conștient încă din anul '44 că Stalin nu va întârzia să colonizeze teritoriile respective iar când procesul începuse să se desfășoare sub ochii lor nu putuseră decât sporadic și firav să lanseze slabe proteste, mai mult formale pe care sovieticii le-au ignorat cu nonșalanță. Dar șirul nesfârșit de crime și atrocități care au inundat aceste țări nu pot fi privite de o conștiință morală

occidentală ca străine. Vinovăția nu se oprește în puncte cardinale sau la granițele statelor ci în funcție de implicarea în crimă ea există în mai mică sau mai mare măsură. În masacre de asemenea dimensiuni nimeni nu rămâne inocent, inocența este cea care moare odată cu prima victimă cunoscută. Într-un astfel de scenariu în care insidios și apoi extrem de violent în fruntea țării se instaurează o putere dominată de rău, care poate fi partitura pe care omul poate să se salveze? Este evident că pentru omul creștin, comunismul se constituie într-o provocare. Față-n față cu comunismul creștinul este pus față-n față cu o forță demonică ce se manifestă în istorie într-o formă fără precedent.

După faza înșelăciunii, dar fără să o părăsească definitiv el aplică cu voluptate morbidă faza terorii. Știe că pentru a stăpâni trebuie să înfricoșezi prin urmare va porni malaxorul terorii generalizate. Primele victime vor fi potențialii concurenți și anume elitele politice. Prin scenariu regizate de Securitate și prin denigrarea făcută de presă partidele democratice de pe scena politică a României vor fi suprimate. Invecive precum „fasciști” și „criminali de război”, „trădători” sunt termenii în care presa controlată în totalitate de PCR îi va stigmatiza pe liderii politici în care populația încă mai vedea o speranță pentru redresarea țării și ieșirea de sub teroarea roșie.

În mai anul 1946 lotul Antonescu este judecat și sunt efectuate execuțiile, iar după această dată încep să fie descoperite și trâmbițate în presă o serie întreagă de „comploturi” în care protagoniștii sunt nume marcante ale scenei politice. Din martie anul 1947 se declanșează o serie de arestări între membrii PNT și PNL, efectuate în manieră stalinistă, adică în timpul nopții, fără mandat de arestare, fără ca celui arestat să i se comunice motivul.

În vara anului 1947 are loc operațiunea Tămădău, când conducerea PNT este arestată cu excepția lui Iuliu Maniu, care va fi arestat și el a doua zi, după acest eveniment. Arestările erau precedate în presă de articole atât de incitante și violente încât oricine își dădea seama că procesele celor arestați erau deja consumate înainte chiar de a începe. Poziția puterii fusese exprimată și acesta era singurul criteriu de judecată în România acelei vremi. Pe de altă parte aceeași putere opera o serie de rupturi în sânul celorlalte formațiuni politice, încercând atomizarea lor și folosindu-se pentru aceasta de oportunitățile unora dintre membrii acestor partide, luând astfel naștere o serie de formațiuni minuscule ce puteau fi foarte ușor controlate de PCR și cu care acesta se coaliza conștient fiind că anihilarea lor va fi mult mai lesnicioasă.

Printr-o tactică similară sunt înlăturați liderii PNL și PSDI (Titel Petrescu), apoi „partenerii de drum” precum PNL-Tătărescu. Liderii politici vor fi concentrați la penitenciarul Sighet și supuși unui regim de izolare și înfometare care viza exterminarea lor. Nu mai au nume proprii, ei devin simple numere și acelea dictate de la centru. Aici se vor stinge rând pe rând nume marcante pentru politica și cultura noastră. Iuliu Maniu, omul politic recunoscut de occident ca o personalitate diplomatică de o probitate morală incontestabilă sfârșește neștiut de nimeni în condiții de mizerie inimaginabile, într-o celulă din Sighet, mâncat de viermi și singurătate.

PCR-ul nu-și va uita adversarii săi ideologici cei mai acerbi, legionarii. Arestările operate în sânul Gărzii de Fier sunt de ordinul miilor iar anchetele la care

sunt supuși cunosc o duritate extremă. Fascist devine sinonim absolut cu legionar, iar legionar este o etichetă într-atât de stigmatizantă încât cel catalogat astfel nu și-o va putea șterge niciodată. Partidul era necruțător nu doar cu adversarii declarați dar chiar cu proprii membri. Procesul și execuția lui Lucrețiu Pătrășcanu sunt un exemplu edificator în acest sens. S-a constatat că regimurile comuniste, în genere nu agreează prea mult intelectualii și de cele mai multe ori când ei se rătăcesc prin eșaloanele de conducere sunt înlăturați. Acesta a fost cazul și lui Lucrețiu Pătrășcanu, procesul lui fiind unul desfășurat după rețeta stalinistă, cu acuzații fantasmagorice de trădare și complot. Fără milă sau remușcări puterea comunistă își jertfea proprii fii, modelul era același cu cel sovietic, unde cei mai apropiați colaboratori ai lui Stalin și cei mai cunoscuți doctrinari ai partidului căzuseră rând pe rând.

Teama de intelectualitate se va manifesta și prin metamorfozarea nefericită a uneia dintre principalele instituții de cultură românești, Academia, se produc epurări masive între membrii ei și mulți dintre ei ajung în întunecatul Sighet. Ziariști, academicieni, poeți, oameni de știință, în măsura în care nu au înțeles să încheie pact cu puterea politică criminală, au intrat în moara represiunii, plătind cu viața sau cu anii tinereții lor verticalitatea morală pe care și-au impus-o. Dealtfel intelectualitatea a rămas de la început și până în ultimele zile ale regimului comunist partea societății care nu a încetat să ridice glasuri protestatate, uneori mai vehemente altădată mai firave, dar niciodată nu a existat docilitate absolută și de aici poate și încrâncenarea și neîncrederea pe care liderii comuniști au manifestat-o mereu față de această categorie socială.

Pentru a reuși să implice în procese politice de trădare națională pe toți participanții la guvernările anterioare se vor constitui loturi de inculpați care adesea nici nu se cunoșteau între ei și se brodează scenarii lipsite de sens din care probabil că nici măcar judecătorii nu înțelegeau mare lucru. Noua instituție a acuzatorilor publici, preluată după patent sovietic, își făcea din plin datoria, acușările curgeau vertiginos și în loc de fapte concrete sălile tribunalelor poporului răsunau de acuze precum „vampiri care au supt sângele celor mai buni fii ai poporului”. Astfel ajung în închisoare personalități științifice și economice care erau simpli tehnicieni ce încercaseră într-o perioadă cruntă ca cel de al II-lea Război mondial să nu lase țara în colaps economic. Ei nu aveau apartenență politică însă PCR-ul considera trădător pe oricine se situa în afara lui. Astfel elitele din toate domeniile vor fi nu doar înlăturate ci pur și simplu suprimate. Nici armata nu este cruțată, criteriul politic funcționează și în acest caz. Diviziile „Tudor Vladimirescu” și „Horia, Cloșca și Crișan”, venite cu tancurile sovietice vor constitui nucleul armatei RPR, vechea armată a României fiind distrusă, generali și strategii de marcă putrezind în beciurile închisorilor comuniste. Pentru reformarea armatei, ca și în celelalte sectoare, vor fi trimiși consilieri sovietici care, nu de puține ori vor intra în conflict cu ofițerii români. Epurările efectuate în armată, urmate adesea de arestări produc degringoladă și în acest sector care își demonstrase eficiența pe parcursul războiului.

Un număr destul de mare dintre ofițerii trecuți astfel în rezervă vor lua calea codrilor și alături de alți români sperați de apăsarea bolșevică vor reitiera oarecum vechile mișcări haiducești, ceea ce va rămâne în istorie sub numele de – rezistența în

munți. Mișcarea de rezistență pe teritoriul României, deși nu a cunoscut o organizare unitară, centralizată, fapt care a și dus la anihilarea ei, a fost cvasigenerală. Este oarecum surprinzător că, fără a fi generată de un centru, nu a existat zonă muntoasă a României care să nu adăpostească grupuri de partizani cu arma în mână ce sperau la o răsturnare a situației.

Se observă că din punct de vedere politic, social, de vârstă, etc. există o eterogenitate la nivelul componenței grupurilor de rezistență, ceea ce se explică prin faptul că regimul comunist a fost simțit de întreaga populație, fără diferențiere de clasă (cum pretindeau comuniștii) ca fiind străin de spiritul poporului român, nepotrivit cu aspirațiile și credințele lui. Se disting trei atitudini ale acestor grupuri: - 1 cea specifică militarilor de carieră, care preferă ofensivă și lupta imediată; - 2 cea de retragere în expectativă în speranța izbucnirii unui conflict internațional; - 3 cea mai realistă și mai dramatică atitudine a fost a celor care erau conștienți de ireversibilitatea evenimentelor dar care adoptau această atitudine de frondă spre a-l infirma și a-i demonstra ilegitimitatea.

Longevitatea de peste zece ani a unora dintre aceste grupuri este surprinzătoare având în vedere că pentru anihilarea lor forțele de armată și securitate desfășurau divizii întregi. Explicația ar putea fi voința extraordinară a acestor oameni de a-și păstra libertatea și credința neclintită în justetea cauzei lor. În plus deși numărul de membri nu depășea pentru fiecare grup în parte câteva zeci, exista în satele și comunele învecinate un mare număr de oameni care îi ajutau cu alimente, găzduire, informații, oameni care vor suferi cel mai tare represiunile securității și care adesea din această cauză, vor spori rândurile partizanilor.

Deși logistica grupurilor de rezistență era mult inferioară față de cea a forțelor oficiale, ca și efectivele de care dispuneau, aceste grupuri nu au putut fi anihilate în luptele directe ci doar atunci când s-a produs o trădare. Uzând de rețele de informatori, de șantaje și de tehnica operativă (adică de ascultare cu aparate de înregistrare), Securitatea a reușit destul de greu să înfrângă haiducii care mai sperau într-o Românie creștină, democrată și liberă.

Chiar dacă fenomenul rezistenței în munții și codrii României nu poate fi catalogat ca un fenomen de masă el a avut o extraordinară aderență la mase, în munți nu au fugit mii de români dar mii de români au ajutat într-un fel sau altul aceste mișcări, și de asemenea mulți aveau ascunsă câte o armă în speranța venirii unui moment prielnic când o vor folosi. Există un aspect care nu trebuie scăpat din vedere atunci când se discută despre acest fenomen, și anume componenta creștină manifestată în cazul tuturor acestor grupări. Fiecare partizan în ranița în care își purta arma avea Sfânta Scriptură sau cartea de rugăciuni. În jurnalul lui Vasile Motrescu, unul dintre partizanii bucovineni sau în mărturiile celor ce și-au scris memoriile apar episoade în care ei povestesc cum se rugau și posteau. Multe dintre grupuri se formează și activează cu binecuvântarea și ajutorul material și spiritual al unui preot din satul apropiat. Și este evident că permanent ei au conștiința că se împotrivesc unei puteri care este contrară lui Dumnezeu. Și în comportamentul lor în timpul luptei directe ei încearcă să adopte o atitudine morală creștină, evită uciderea iar atunci când dușmanul le cade în mână preferă doar să îl persifleze fără a-l răni grav.

Dacă discursul oficial îi stigmatiza pe „bandiții” din munți, glorificându-i pe soldații sau securiștii care îi prindeau sau erau răniți în confruntările directe, populația rurală din zonele unde grupurile de rezistență activau îi proiectau într-o lumină eroică, fantastică. În povestirile care circulau apăreau înzestrați cu puteri supranaturale și cu toate conotațiile eroului pozitiv fără pată și fără prihană. Ceea ce ilustrează modul în care atitudinea acestor oameni era văzută de către majoritate deși propaganda oficială îi numea trădători, bandiți, criminali.

Rezistența acerbă împotriva regimului comunist care a existat în mediul rural a fost cauzată de dramaticul proces al colectivizării. Împărțind marea masă a celor 12.000.000 de țărani în diferite categorii și operând exproprierea lor în etape, PCR-ul uza de o tactică subversivă, știind că astfel va atomiza populația rurală și aceasta nu va acționa ca un tot unitar, cum s-ar fi întâmplat dacă exproprierea se producea în bloc.

Aderarea la proprietatea colectivă – cum eufemistic era numită oficial exproprierea – se spunea că se va face de bună voie, dar aceasta în condițiile în care puterea uza de două pârgii constrângătoare și anume sistemul cotelor și al impozitelor care la un moment dat deveniseră într-atât de apăsătoare încât țărani erau nevoiți să cumpere produse pentru a-și achita cotele altfel erau arestați ca sabotori ai economiei naționale. În numeroase județe din toate colțurile țării au avut loc revolte care au fost reprimite cu brutalitate, forțele de armată sau securitate trăgând în plin în țărani disperati.

Procesul de colectivizare a cunoscut momente de destindere sau de încrâncenare în funcție de atitudinea represivă a puterii dar cifrele care arată numărul țăranilor încarcerati pe parcursul acestei perioade sunt semnificative pentru brutalitatea cu care s-a desfășurat această acțiune. Deposedarea de pământ a țăranilor a însemnat de fapt un atac dur pe care demonul îl opera astfel asupra unei lumi ce avea ritmuri rezonând în veșnicie. Din perspectiva tradițională a țăranului român, pământul pe care îl avea era o punte spre Dumnezeu, era un dar al lui Dumnezeu care îi oferea omului sursa vieții trupești dar și duhovnicești, căci din holdele ce se legănau în bătaia vântului se cocea pâinea albă ca fața Domnului din care, la vreme rânduită, în Sfânta Biserică, la ceas de sărbătoare, țăranul se împărtășea. Dezrădăcinat, deposedat, depersonalizat, omul intră, dintr-o dimensiune spațio-temporară a sacrului, într-una a absurdului, brusc și fără posibilitatea de a reveni, iar aceasta ducea fie la disperare, fie la abrutizare, omul încetând treptat să mai fie un *vine*, devenind din ce în ce mai mult un *ce*.

Se observă că treptat noua putere instituie ca lege supremă – teroarea. Populația gulagului românesc sporește mereu pentru ca regimul să se simtă stăpân deplin. Rețeaua de penitenciare, spitale psihiatrice, lagăre de muncă și gropi comune este înfiorător de densă și ea vorbește despre cotele la care s-a desfășurat represiunea comunistă, numărul celor uciși și încarcerati ridicându-se în jurul a 2.000.000 de persoane. Sighet, Aiud, Gherla, Jilava, Pitești, Canal, Balta Brăilei și multe alte locuri ale suferinței românești, la care se adaugă închisorile de femei Mislea, Miercurea Ciuc, Dumbrăveni constituie o geografie care pe de-o parte arată dimensiunile pe care crima comunistă le-a avut în spațiul românesc, iar pe de altă

parte vorbește de disperarea cu care națiunea română născută creștină s-a împotrivit unui regim ateu și alogen.

O problemă spinoasă pentru puterea comunistă o constituia Biserica. Încercarea de a intra cu Biserica Ortodoxă într-o relație cordială se explică prin faptul că liderii comuniști știau că această instituție reprezenta pentru poporul român un punct de reper mai important ca toate celelalte. Deși proprietățile eclesiale sunt luate și învățământul religios distrus, Biserica ființează în continuare; aparatul politic încercând prin împuterniciții de stat pentru culte, prin rețeaua de informatori care reușește să și-o construiască în interiorul personalului clerical să o discrediteze și să-i submineze autoritatea în ochii credincioșilor. Semnele de întrebare care s-au ridicat asupra ierarhiei și clerului ortodox din acea vreme nu trebuie să piardă din vedere contextul în care acești oameni cu grele responsabilități au trebuit să acționeze. Există trei atitudini care au putut fi adoptate de către clericii BOR în acea vreme: - 1 o atitudine, am putea-o numi diplomatică, în care slujitorul bisericii încerca să se plieze pe cerințele puterii politice fără a abjura de la îndatoririle sale (o echilibristică dificilă care se putea solda fie cu închisoarea, fie cu compromiterea morală totală), - 2 atitudinea de o moralitate impecabilă, când orice concesie a fost respinsă, cei care au adoptat-o fiind convinși că au de luptat cu certitudine cu o putere diabolică, - 3 cea mai nefastă poziție a fost a acelor clerici care de frică sau din oportunism au abdicat în fața puterii. Deși reduse numeric, astfel de cazuri au existat iar asumarea lor e necesară pentru ca revigorarea morală postcomunistă nu doar a reprezentanților Bisericii ci și a întregului neam românesc să se poată produce.

Arestările care s-au operat în rândul clericilor ortodocși, încă din primele zile ale instaurării regimului comunist au fost cauzate de convingerile religioase ale acestor oameni, ce veneau în totală contradicție cu noua dogmă comunistă. Deși eticheta care li s-a aplicat celor închiși pentru credință a fost aceea de legionar, ei au avut mereu în vedere faptul că suferința lor nu este cauzată de o apartenență politică, ci e răspunsul pe care trebuia să-l dea comunismului. Figurile de clerici și monahi închiși, mulți dintre ei pentru că au dat o coajă de pâine sau un pahar cu apă se desprind din mărturisirile foștilor deținuți ca niște modele de moralitate și camaraderie: Gherasim Iscu, Ioan Iovan, Filaret Gămălău, Ilie Imbrescu, Ilarion Felea, Florea Mureșan sunt doar câteva nume dintre cei care în acele vremuri întunecate au știut să dea mărturia cea bună.

Și în rândul ierarhilor au existat atitudini mai intransigente care nu au făcut concesii puterii comuniste și chiar dacă nu întâlnim menționate figuri de arhierii încarcerate, ei au fost retrași din scaun și mutați cu domiciliu forțat la mănăstiri, unde erau supravegheați îndeaproape (Irineu Mihălcescu, Nicolae Popoviciu, Sebastian Rusan). Obstinația cu care comunismul a înțeles să se împotrivescă Bisericii se vedește și prin măsurile luate în anul 1959 prin decretul 410 când 62 de mănăstiri vor fi închise și mulți monahi obligați să reintre în viața civilă. Asumându-și toate scăderile și compromisurile, dar neuitând să privească cu evlavie spre lungul șir de mărturisitori pe care i-a dat, BOR se vede ieșită din confruntarea cu demonul comunist biruitoare, ea dovedindu-se a fi clădită pe piatra cea tare pe care forțele iadului nu o vor dărâma. Prin clericii închiși care și-au îndeplinit misiunea între zidurile groase ale închisorilor Biserica Ortodoxă a fost prezentă în deplinătatea ei

harică în închisoarea din marea închisoare care devenise țara noastră în timpul regimului comunist. Ofensiva pe care statul ateu a pornit-o împotriva bisericilor catolice a fost extrem de virulentă, legătura pe care acestea o aveau cu Vaticanul fiind unul dintre motivele care au făcut ca duritatea regimului față de ele să nu cunoască flexibilitate.

Biserica greco-catolică este desființată printr-o mincinoasă unire realizată la 1 octombrie anul 1948, la Cluj, la care nu a participat nici unul dintre ierarhii acestei Biserici. Știind că singura atitudine demnă era aceea de a nu ceda compromisului unei uniri în care nu credeau, clericii și ierarhii greco-catolici vor înfrunta temnițele comuniste. Ei au încercat să-și mențină și în condițiile detenției spiritul treaz practicând rugăciuni particulare și în comun, și fapte de milostenie.

Privită cu suspiciune Biserica romano-catolică își va aduce obolul său de jertfă pentru mărturisirea lui Iisus Hristos într-o perioadă a crimei și ateismului. Prin diverse mașinațiuni se încearcă dezbinarea conducerii din țară a acestei Biserici, în fapt desprinderea ei de Vatican, faptul care incomoda cel mai mult puterea politică. Sunt expulzați din țară reprezentanții Sfântului Scaun și orice punte de legătură cu acesta este ruptă, numeroși clerici și ierarhi romano-catolici sunt arestați și anchetați, iar în final, Biserica rămâne cu statutul de tolerată. Și în cazul Bisericii catolice de rit oriental și în cazul celei de rit latin este consacrată în secret o ierarhie clandestină care avea rolul ca în cazul în care ierarhii oficial recunoscuți erau arestați sau uciși să le poată lua locul la serviciul cultic și viața Bisericii să poată merge înainte. Faptul nu a rămas necunoscut atotștiutoarei Securității și mulți dintre episcopii „in pectore” vor fi și ei închiși.

Și în rândul cultelor neoprotestante vor exista manifestări ale acțiunilor represive. Pe lângă alții care au cunoscut rigorile gulagului românesc, pastorul luteran Richard Wurmbrand este figura cea mai cunoscută mai ales datorită activității sale militante pe care a avut-o în occident după ce a reușit să părăsească țara. Însumând, pe parcursul a două perioade, 14 ani de detenție înțelege închisoarea ca un loc de misiune apostolică și de purificare lăuntrică. Povestea evreului convertit, Richard Wurmbrand este cu atât mai fascinantă cu cât memoriile lui relatează singurul caz cunoscut în universul concentraționar comunist din România în care anchetatorul este convertit de cel anchetat, așa cum se întâmplă cu locotenentul Grecu.

În spațiul sordid al sanatoriului penitenciar de la Târgu Ocna are loc întâlnirea memorabilă dintre două personalități duhovnicești, este vorba de Valeriu Gafencu și Richard Wurmbrand. Între cei doi se încheagă o prietenie autentică ce însă nu va dura mult pentru că ros de boală și suferință, Valeriu trece în veșnicie lăsându-i însă prietenului său imaginea unui om care a reușit să câștige Raiul. În închisoare, după propriile mărturisiri, Wurmbrand îl simte pe Dumnezeu mai prezent ca oriunde. El reușește să trăiască bucuria hristică a iubirii vrăjmașilor de aceea mesajul lui mai târziu va fi „iubiți-i pe comuniști”. Supranumit „Pavel de după cortina de fier” Wurmbrand este un exemplu pentru ceea ce a însemnat o viață de mărturisitor al secolului XX.

Având în vedere pe de-o parte eterogenitatea pe care o prezenta gulagul românesc, iar pe de altă parte, condițiile extreme menite nu doar să producă

exterminarea fizică ci să realizeze o disoluție a interiorității și o pulverizare a grilei morale și axiologice a persoanei umane, devine important din perspectiva moralei creștine, și nu numai, care a fost, sau care au fost soluțiile ce și-au probat viabilitatea în atari situații.

Cu o doctrină care viza două puncte centrale ce contraveneau flagrant ideologiei comuniste (credița și neamul), Mișcarea legionară a fost formațiunea politică ce a ocupat locul de frunte în demonologia comunistă. Educați în spirit cazon și ascetic totodată, legionarii au cunoscut prigoane numeroase și sângeroase încă înainte de perioada comunistă. Dictatura carlistă, apoi cea antonesciană au însemnat pentru această mișcare ce avea adepți cu precădere din rândurile tineretului, închisori și execuții, unele motivate, altele exagerate dar care au fost doar umbre a ceea ce va fi prigoana comunistă. Instaurarea regimului comunist găsea deja în închisori un număr mare de tineri legionari, marea majoritate a acestora înțeleseseră că temnița poate fi receptată și ca spațiu al nevoiței ascetice care duce la purificarea spiritului. Adoptând această perspectivă ei vor evolua din punct de vedere spiritual astfel că vor ajunge la trăiri mistice demne de filele unui pateric. Personalități ca cea a lui Valeriu Gafencu, Anghel (Arsenie) Papacioc, Traian Trifan, Traian Marian, Virgil Maxim, Ioan Ianolide, Gheorghe Jimboiu se dezvoltă pe această direcție constituind așa numitul „grup al misticilor”, o adevărată școală monahală isihastă care practica rugăciunea neîncetată și fapta creștină.

Legionarii și nu numai, arestați după anul 1946 vor găsi la intrarea în detenție aceste exemple care îi vor face să înțeleagă că spațiul carceral nu este sfârșitul vieții și absoluta nefericire ci poate deveni un început al ei. Așa cum mărturiseau cei intervievați (părintele Iustin Pârvu, Arsenie Papacioc, Octavian Gherman) ei au adoptat „rețeta” celor mai vechi și s-au dezmeticit înțelegând că „nu există suferință fără rost (...), suferinții sunt garda de onoare a lui Dumnezeu” (interview preot Ioan Sabău, 17.08.2008, sat Foldt, jud. Hunedoara, arhiva personală a autorului).

Încercând să depășească imediatul cenușiu și disperant ei descoperă cu surprindere că : „...e păcat să ne pierdem vremea la închisoare și să nu ieșim mai buni de aici decât am intrat” (interview Gherman Octavian, 06.08.2009, Cluj Napoca, jud. Cluj, arhiva personală a autorului).

În mod deosebit la deținuții cu afinități legionare este subliniată această viziune a suferinței pentru propriile fărădelegi, dar și pentru ale neamului. Ei sunt niște sacrificați pe altarul neamului românesc care, prin jertfa lor, s-a curățit și s-a fortificat Ei nu doar că nu regretă sacrificiul, ci îl consideră un privilegiu și din această viziune încărcată de eroism și sacralitate vine forța lor de tărie morală și adesea chiar fizică. Plecând de la experiența unui pedagog sovietic, A.S. Makarenko, Securitatea va pune în practică la penitenciarul Pitești, destinat studenților – *reeducarea*. Un fenomen cu totul aparte ale cărui atrocități inimaginabile au mers cu mult dincolo de limita suportabilului și de aceea în cazul lui criterii obișnuite de evaluare morală a actelor și sentimentelor se cer cu obligativitate contextualizate. Reușind să găsească între studenții arestați un grup de indivizi dispuși să încerce un astfel de experiment și alegând Piteștiul ca prim loc de desfășurare. Securitatea viza în fond crearea unui om robot, cu sufletul ucis, care după bătaii și torturi inimaginabile și-a negat și terfelit tot ce avea mai sfânt, devenind astfel un supus

docil, ascultând fără obiecții ordinele trasate. Invariabil, toți cei care au trecut prin acest experiment și au dat mărturie despre el, afirmă că Piteștiul a fost iadul pe pământ. Fiecare metodă aplicată, de la bătăile de o cruzime înfiorătoare, până la scenele blasfemiatoare sau „statul în poziție”, ori demascările interne (spovedanii răsturnate în care deținutul povestea o serie de scabrozități referitoare la sine și la membrii propriei familii, evident neadevărate) viza nu carnea și sângele ci sufletul: „de sufletul tău am nevoie, banditul”, le spunea Țurcanu celor intrați în moara reeducării, el fiind dirijorul văzut al acestui scenariu diabolic. Ceea ce li s-a părut cel mai greu, și faptul care a produs căderile cele mai spectaculoase a fost atunci când trebuia să-l bați pe cel mai bun prieten ca să demonstrezi că te-ai transformat, că, după expresia lui Țurcanu „ai scos putregaiul din tine”. Cazuri de pervertire tragică a interiorității ca în cazul lui Pop Cornel, Aligo Popescu, demonstrează monstruoșitatea acestui experiment, ei nu au mai reușit să își revină ca oameni. Pe de altă parte mult mai numeroase sunt exemplele în care, odată bătăile încetate, după chinuri interioare greu de descris, mulți au reușit nu numai să se recupereze, dar să iasă mai buni decât înainte, cu o tărie morală de neînfrânt și cu o sensibilitate spirituală unică. Toți mărturisitorii spun că singura lor salvare atât în timpul cât și după perioada de reeducare a fost credința în Dumnezeu. Așa cum concluzionează și alți analiști ai fenomenului, dacă experimentul Pitești poate avea un sens, atunci cu siguranță acesta este unul mistic.

Părintele Gheorghe Calciu Dumitreasa este unul dintre multele exemple de revenire spectaculoasă, dar el este cu atât mai elocvent cu cât trecut prin Pitești și Gherla (unde a fost reiterat, poate cu și mai multă fantezie, tot ceea ce s-a întâmplat la Pitești) el nu va înțelege nici după aceea să se ferească de confruntarea deschisă cu regimul comunist și pentru că se angajează cu toată ființa în noua sa menire pe care și-a ales-o, aceea de preot și nu înțelege să facă compromisuri, va cunoaște și rigorile detenției politice în vremea dictaturii ceaușiste. Mărturisind despre Pitești el își exprimă convingerea că ce s-a întâmplat acolo a fost o bătălie între bine și rău care s-a dat pe câmpul de luptă din sufletul fiecăruia și chiar dacă în mai multe împrejurări din pricina terorii paralizante ei au dat câștig de cauză diavolului, la ultima bătălie care a fost post - Pitești, Dumnezeu a biruit în sufletul lor și sufletul le-a „înmugurit”. Cei care s-au implicat de la început de bună voie și mulți din cei care li s-au alăturat ulterior au fost recompensați de sistem într-un proces regizat, în urma căruia au fost executați sau recondamnați. Experiment al terorii și abjecției extreme, Piteștiul demonstrează viabilitatea și totodată unicitatea soluției creștine în împrejurări limită. „Am rezistat pentru că am crezut în Dumnezeu, nelimitat, nelimitat” (Mărturie a lui Gheorghe Stănică pe site-ul: <http://www.experimentulpitesti.org/public/video-clipuri/>). Există în peisajul concentraționar românesc reprezentanții a două mișcări religioase care vizau același lucru, revigorarea vieții spirituale românești: este vorba despre Oastea Domnului și despre mișcarea Rugului Aprins.

Oastea Domnului ivită în sânul BOR în anul 1923 se afla la ora instaurării regimului comunist, în ilegalitate, astfel reprezentanții ei vor fi mai ușor de vânat de către aparatul represiv. Organizația Oastea Domnului era (și este) o mișcare de masă care prin întâlniri și rugăciuni comune încerca să dea un suflu nou vieții spirituale ce

părea să lăncezească datorită viciilor care se accentuau în sânul societății. Perioada comunistă a însemnat pentru această mișcare proba de foc pe care a trebuit să o dea. Reprezentant al ei la acea vreme era poetul creștin Traian Dorz, un țăran simplu dintr-o umilă localitate a județului Bihor dar care a înțeles să își trăiască experiența carcerală ca o jertfă adusă Domnului. În fiecare moment în care tortura sau foamea sau alte lipsuri trupești se întetesc, el adoptă acea acceptare smerită a celor rele ca și a celor bune deopotrivă. Gheorghe Precupescu, Cornel Silaghi, Cornel Rusu – sunt exemple de membri ai acestei mișcări care au considerat perioada detenției ca timp de rugăciune și spor duhovnicesc. Relatări referitoare la sfinte liturghii la care au participat în lagărele de muncă, la rugăciuni în comun, post sunt prezente în mărturisirile lor. Pentru poetul creștin Traian Dorz perioada închisorii se dovedește prolifică și în ce privește creația poetică, multe din versurile sale pline de credință și nădejde s-au născut în întunericul temniței.

Mișcare elitistă, Rugul Aprins s-a născut la mănăstirea Antim și l-a avut ca animator al ei pe poetul Sandu Tudor (Alexandru Teodorescu), devenit ulterior ieroschimonahul Daniil. Într-o vreme a răsturnării valorilor, a afirmării ca punct de reper a materialității, intelectualitatea bucureșteană și nu numai, simțea nevoia unei regăsiri a propriului sine, a propriului suflet și cum ar fi putut altfel decât prin rugăciune și meditație. Sub oblăduirea unui călugăr isihast rus, Ivan Culighin ședințele Rugului Aprins se desfășoară realizând un nucleu de practicanți ai rugăciunii isihaste care se vor trezi, într-o singură noapte, după gratiile Securității. Acuzați că „au vrut să dea foc la comunism” cu Rugul lor Aprins, membrii lotului „Alexandru Teodorescu și alții” vor primi, în urma unui proces mascaradă precedat de anchete dure pedepse care variau între 25 de ani muncă silnică (Părintele Ieroschimonah Daniil – Sandu Tudor) și 5 ani, poetul Vasile Voiculescu care la acea dată avea 74 de ani și căruia detenția îi va fi fatală.

Trezindu-se în spațiul sordid al celulei comuniste, membrii Rugului Aprins și-au dat seama că li se oferea cadrul propice exercițiului lor spiritual. Întrebat în prezent despre relația lui cu Dumnezeu în detenție, unul dintre membrii lotului mărturisea: „...mai aproape de Dumnezeu am fost când ăștia mă băteau până ce cădeam în comă și atunci Dumnezeu mă readucea la viață și eu Îl simțeam cel mai aproape, în inimă.” (interviu Arhim. Adrian Făgețeanu, 23.08.2008, m-tirea Putna, jud. Suceava, arhiva personală a autorului).

Aparatul represiv comunist nu a cruțat nici femeile. Deși mai reduse numeric ca bărbații ele au cunoscut rigorile temniței cel mai adesea datorită ajutorului sau legăturilor pe care le aveau cu rudele și cunoștințele lor întemnițate. Cele care au fost închise pentru convingerile lor politice au fost în cele mai multe cazuri membrele Mișcării legionare. În cazul acestora regimul a fost necruțător și adesea pe lângă pedeapsa primită la proces mai primeau și un supliment administrativ astfel că cel mai adesea cumulul anilor de detenție depășea numărul de zece. Mărturisirea Aspaziei Oțel Petrescu referitoare la anii detenției este făcută cu seninătate și, am putea spune cu bucurie, rugăciunile făcute în comun, postul, minunile evidente care le-au îmbogățit anii detenției sunt pentru femeia care a intrat la 26 de ani în închisoare și a ieșit la 40, cele mai frumoase momente ale vieții ei. Ea, ca și celelalte camarade ale ei, intră în închisoare cu conștiința că Iisus Hristos îi cere această

jertfă. Perioada de detenție o numește „exercițiu de iubire” și fiecare nouă restricție care le era impusă însemna o potențare a acestui exercițiu. Relatarea cea mai tulburătoare pe care ne-o face și despre care va pomeni și o altă mărturisitoare cu care am stat de vorbă, Tanța Moței, este vindecarea de o boală gravă, nediagnosticată, a Elenei Codreanu, pe când se aflau la penitenciarul Mislea. Vindecarea a avut loc în urma a 40 de zile neîntrerupte de rugăciune pe care deținutele le-au făcut pentru ea. Neîncetat, ziua și noaptea, în timpul inspecțiilor și al perchezițiilor, fără oprire a curs șuvoiul de rugăciune, iar în a 40-a zi bolnavă s-a vindecat complet.

După o mărturisire plină de evenimente în care granița dintre imanent și transcendent este estompată, deținuta afirmă: „Deci, cu adevărat, suferința este o cale de catharsis, o cale de purificare și este o măsură plină de binecuvântare dacă ajungi să-i înțelegi rostul.”(interviu Aspazia Oțel Petrescu, 22.08.2008, Roman, jud. Neamț, arhiva personală a autorului). Mărturiile orale sau scrise ale femeilor trecute prin temnițele comuniste, unele dintre ele cu tinerețea îngropată acolo au această constantă a raportării suferinței la jertfa hristică. Sprijinul și echilibrul lor se află în lumea sacrului, cu cât stăpânirea le împinge în suferință și mizerie, cu atât nădejdea lor în Pronia divină devine mai tare. În frigul îngrozitor de la Miercurea Ciuc, riscând izolări ce puteau fi fatale, ele recită Sfânta liturghie sau cântă colinde în noaptea de Crăciun.

Atunci când credința nu este piatra de temelie, iar loviturile primite sunt prea dure, sufletul nu mai iese din detenție fortifiat ci rănit și ani în șir îi trebuiesc pentru vindecare. Este cazul Mariei Godea care, arestată doar la câteva luni de la nașterea fiicei sale trece prin chinuri cumplite, e pe punctul să-i fie tăiați sânii, primind apoi o condamnare de 7 ani, pe care o execută integral. Iar după detenție nu poate scăpa de ispita urii, își simte sufletul chinuit, îi este foarte greu dar nu poate ierta, - dovadă evidentă că singura posibilitate de salvare în încleștarea cu sistemul diabolic comunist este răspunsul creștin, altfel salvarea morală a persoanei intrate în acest conflict devine imposibilă. Deținutele provenite din mediul rural, majoritatea ajunse în temniță pentru că nu și-au trădat soții (Elisabeta Rizea) sau pentru că nevrând să-i trădeze au fugit cu ei în munți (Lucreția Jurj), privesc detenția ca și relația lor cu noua putere dintr-o perspectivă specific tradițională, conform căreia ritmurile statornicite de legile nescrise ale satului și vieții nu pot fi încălcate. Rabdă închisoarea și torturile știind că altfel nu se poate, că în contextul dat, asta este rostul lor dat de Bunul Dumnezeu.

O serie întregă de alte exemple mărturisitoare de la personalități exemplare ca Mircea Vulcănescu, Nicolae Steinhardt, Teodor M. Popescu, arhim. Mina Dobzeu, și până la destine comune ca Gheorghe Stănciulescu, Iosif Vasile, Pavel Susai probează prin viața lor, în care detenția a însemnat un moment crucial că, parafrazându-l pe Steinhardt, într-un univers concentraționar rămâne soluția mistică a credinței. Rostind în ultimele clipe ale vieții acel zguduitor „Să nu ne răzbunați!”, profesorul Vulcănescu pe lângă faptul că ne lăsa de îndeplinit o datorie grea, el mărturisea despre modul în care înțelesese el să privească pe cei care se făcuseră uneltele crimei. Asumându-și dreptul de a suferi pentru Adevăr a știut că pentru a construi ceva nu se poate să pui ca temelie răzbușarea ci temelia trebuia să rămână

jertfa lor, a celor ce în gropi comune și în cimitire fără cruci s-au îngropat spre a rodi. „Adevărat, adevărat zic vouă că dacă grăunțele de grâu, când cade în pământ, nu va muri, rămâne singur; iar dacă va muri, aduce multă roadă.” (Ioan 12: 24)

Alături de alte personalități ale științei și culturii românești care au populat temnițele țării, Mircea Vulcănescu, ca și Nicolae Mărgineanu, George Manu, Constantin Noica și nenumărați alții au făcut din celula de închisoare amfiteatru academic, transformând detenția care trebuia să secătuiască spiritul și să usuce mintea, într-un fertil timp al îmbogățirii culturale și spirituale. Această atmosferă a efervescentei culturale și religioase este viu redată în mărturisirile lui Nicolae Steinhardt în *Jurnalul fericii*, însuși titlul scrierii sale fiind ilustrativ pentru ceea ce a însemnat în viața lui Steinhardt închisoarea. Botezul său care a avut loc într-o sordidă celulă din închisoarea Jilava, relatat și de preotul oficiant, arhim. Mina Dobzeu este tulburător nu doar prin contrastul dintre profunzimea Tainei și decorul celulei, ci mai ales prin exaltarea și totodată firescul cu care este trăit evenimentul.

Părintele Arhimandrit Mina Dobzeu relatează experiența închisorii și a anchetelor, de care nu a fost scutit nici în timpul regimului Ceaușescu, cu convingerea că acesta era răspunsul pe care un slujitor al lui Dumnezeu trebuia să-l dea în acele vremuri ateiste în care credința era abjurată și numele lui Dumnezeu – hulit. A simțit tot timpul că nimic nu a fost întâmplător și indiferent că a fost în temniță sau în lagărele de muncă, el și-a împlinit misiunea preoțească. A spovedit, a împărtășit, de câte ori s-a putut a slujit Sfânta Liturghie. Aflat la izolare a compus rugăciuni de căință și mărturisire pentru tot neamul românesc, căci suferința care ne-a fost provocată de comunism, este în mare parte, rezultatul păcatelor de care neamul nostru se face vinovat înaintea lui Dumnezeu. (interviu, Arhim. Mina Dobzeu, 22.08.2008, Huși, jud. Vaslui, arhiva personală a autorului).

La majoritatea mărturisitorilor discursul le este structurat dihotomic: pe de-o parte, momentele de rugăciune în comun sau particulare, pomenirea acatistelor învățate sau a sfințelor slujbe; iar pe de altă parte, atrocitățile și suferința pe care o vedeau în jurul lor și pe care o trăiau ceas de ceas. Iar dacă la nivel rațional mărturisirile lor sunt cât se poate de explicite, la nivel spiritual și afectiv înțelegerea devine anevoioasă, căci altruismul, evlavia și sensibilitatea amestecate cu abjecția, delatiunea și teroarea sunt atât de ireconciliabile încât pare imposibil ca sufletul să le experieze deopotrivă ca intensitate și simultan să reușească să rămână credincios celor dintâi, știind totodată că aceasta este singura lui șansă.

Parcurgând numeroase mărturisiri ale experiențelor carcerale, fie prin intermediul memorialisticii de detenție, fie redată nemijlocit de protagoniști, în interviurile realizate, se constată că trăirea religioasă și fenomenul creștin a cunoscut o manifestare plinară. Este neîndoielnic că spațiul ostracizant al temniței devine prilej de adâncire spirituală, într-o așa măsură încât se poate afirma, că trăirea creștină în temnițele comuniste a fost un fenomen de masă.

De la efortul personal de interiorizare prin rugăciune și asceză și până la manifestările cultice complexe precum Sfintele Taine (Sfânta Liturghie, Spovedania), mediul carceral ne oferă exemple menite să demonstreze că o autentică viață creștină poate fi dusă în orice condiții exterioare. Cea mai răspândită formă de trăire creștină a fost rugăciunea. Rugăciunile în comun, respectând un program

ofereau deținutului nou venit o schemă pe care își putea ordona viața duhovnicească. Luând parte la acest program, sesizându-i apoi pe ceilalți care își continuau rugăciunile particulare, observând ulterior la aceștia o stare de spirit dominată de seninătate și optimism, deținutul adopta și el această rețetă de rezistență pe care curgerea timpului și evenimentele mediului carceral i-o dovedeau ca viabilă.

Părintele Dimitrie Bejan, preotul militar trecut prin lagărele siberiene și apoi prin penitenciarele României comuniste a experiat nu numai puterea de rezistență pe care rugăciunea o dă celui întemnițat, dar a trăit fericirea unei rugăciuni făcute în suferință, când ciomegele gardienilor curgeau pe trupul istovit fără însă ca acesta să le simtă.

Salvat de rugăciune și de dangățul clopotelor ce a pătruns prin pereții celulei în care era zidit de viu, Nicolae Cojocaru, un ofițer român ce cunoscuse rigorile Vorkutei siberiene, de data aceasta aflat în închisoarea Gherla, simte că reînvie și capătă puterea de a rezista alungând din cuget gândul ademenitor al sinuciderii la care îl invitau zilnic tortionarii. „Doamne, Dumnezeu meu, de acum încolo sunt în stare să rezist până la marginile lumii.” (Nicolae Cojocaru, *Filmul unei existențe*, („în regie proprie”), Ed. Gh. Andreica, București, 2003, p.358.) Mașina comunistă, ridicând ura de clasă la rang de virtute, urmărirea cu asiduitate inocularea acestui sentiment și la cei încarcerati; prin urmare, existența, intensitatea și frecvența cu care rugăciunea pentru vrăjmași apare în paginile memorialistice devine literalmente miraculoasă.

Arhiepiscopul și Mitropolitul Bartolomeu Valeriu Anania, aflat la Securitatea Uranus, experimentează și el acest act sublim al rugăciunii pentru vrăjmași, după ce fusese torturat atât de îngrozitor de Brânzaru încât leșinase: „M-am ridicat în mâini, m-am întins pe pat, am închis ochii, apoi am început să mă rog pentru cei ce mă torturaseră și mă întrebam dacă mă rog cu sinceritate sau numai pentru a-mi amăgi o conștiință ce-mi porunca să fac așa și am fost fericit să văd în adâncul meu că-i iertasem pe călăi și că mă rugam sincer. Am adormit gândindu-mă că Brânzaru va fi ajuns acasă, bucuros de ispravă, își mângâia nevasta sau poate își săruta pe frunte băiețelul sau fetița prin somn...” (Valeriu Anania, *Memorii*, Ed. Polirom, Iași, 2008, pp. 271 – 272.)

Rugăciunea pentru sine, pentru ceilalți de aproape sau de departe, pentru vrăjmași, pentru neam, pentru întreaga lume a fost suportul rezistenței celor încarcerati indiferent de loc sau timp. Acolo s-au estompat diferențele confesionale, sociale, politice și suferința a unit oamenii, deși sistemul își dorea cu asiduitate să-i dezbină: „Ionescu era adventist reformist, Iliescu și Gachi erau ortodocși iar eu eram catolic. Ne rugam toți împreună, fără a face polemică. Suferința ne făcea egali. Dușmanul comun era ateismul.” (Ioan Ploscaru, *Lanțuri și teroare*, Ediția a-II-a, Revăzută și adăugită, Ed. Signata, Timișoara, sine anno, p.272).

Condițiile din închisorile comuniste impuneau un regim alimentar la limita subzistenței astfel că marea majoritate a deținuților erau înfomețați, cașectici, distrofici. A vorbi, într-o astfel de situație, de practicarea postului benevol, ca hotărâre proprie, izvorâtă din dorința de perfecțiune spirituală pare a fi utopică. Și totuși, în penitenciarele comuniste s-a postit: „Preotul Toma Marcu, din Buftea, deși grav bolnav de TBC și foarte slăbit, făcea post negru de două ori pe săptămână și

oferea mâncarea altor deținuți slăbiți. Și Dumnezeu l-a scos din închisoare.” (Remus Radina, *Testamentul din morgă*, Ed. Tinerama, sine loco, sine anno, p. 56)

Dacă postul de bucate, pentru mulți era totuși imposibil, postul minții devenea un excelent prilej de aprofundare spirituală. De comun acord deținuții poartă discuții exclusiv referitoare la probleme teologice, evită certurile și înmulțesc rugăciunile. La mulți dintre mărturisitori apare menționată Săptămâna Patimilor sau vinerea patimilor ca perioade de post respectate, deși administrația penitenciarelor tocmai atunci, intenționat îmbunătățea hrana, de altfel foarte mizeră, cu câte o bucată de carne.

Una dintre probele grele prin care cetățeanul gulagului românesc trebuia să treacă era relația cu aproapele. Îndemnând la lupta pentru supraviețuire și la delatare, regimul spera în închistarea deținuților într-un egoism feroce care să provoace ură și respingere față de celălalt. Soluția nu putea veni din altă parte decât din morala creștină și astfel: „În celulă, din ce în ce mai mult, fiecare va simți că suferința nu e numai a lui și că devine un simbol.” (Petre Baicu, *Povestiri din închisori și lagăre*, Biblioteca Revistei Familia, Oradea 1995, p. 34.) De la simpla suportare a celor din celulă, de la simplele gesturi de amabilitate sau ajutor firesc și până la cele de altruism și sacrificiu de sine experiențele carcerale surprind toate formele de ajutor și dragoste pentru aproapele, condiție *sine qua non* a calității de creștin. Episodul zguduitor desfășurat la Casimca Jilavei rămâne emblematic pentru ceea ce a însemnat ajutor și milă creștină în temnițele comuniste. Protagonistii episodului sunt Costache Opreșan, măcinat de un TBC necruțat, Gheorghe Calciu student medicinist, trecut prin Pitești și Gherla, Iosiv V. Iosiv și el un fost piteștean, și Marcel Petrișor (Mircea Petre), viitorul scriitor și memorialist. Condamnați la moarte lentă într-o celulă subpământeană își găsiseră echilibrul tocmai în cel mai bolnav, el le vorbea, atunci când putea despre iubire, despre rugăciune și iertare. Observându-i starea gravă, Calciu își rupe cu dinții venele de la încheietura mâinii și scurge sângele în gamelă, apoi îl lasă să se decanteze încercând să-i dea lui Opreșan limfa să o bea, dar în ciuda efortului, Opreșan moare. Gestul deși pare zadarnic are în contextul dat o valoare recuperatorie, prin el Calciu chiar dacă nu l-a salvat pe Opreșan, s-a salvat pe sine, pe el cel care în „moara dracilor”(cum o numește un memorialist) de la Pitești făcuse toate câte i se ceruseră.

Memorialistica detenției comuniste ne relevă adesea chipuri de oameni integrați aparent în sistem (gardieni, anchetatori, directori de penitenciare) dar care produc o serie de „disfuncțiuni”. Ei nu se comportă după normele îndochinării primite ci demonstrează, prin atitudinea lor, că fondul creștin îi este propriu persoanei umane și că nu poate fi anulat, în ciuda agresiunilor repetate și violente, de spălare a creierului care se practicau în instruirea personalului administrației penitenciare. Plutonierul Ion Dobre (Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*), căpitanul Elena Tudor (Aspazia Oțel Petrescu, *Strigat-am către Tine, Doamne*), gardianul Olteanu (Liviu Brânzaș, *Raza din catacombă*) și un lung șir de alți anonimi dar pomeniți prin faptele lor demonstrează că mașinăria comunistă nu a funcționat fără reproș și că în ciuda oricăror eforturi ale unui sistem evident demonic, ce desfășura forțe gigantice spre a distruge omul ca persoană, aceasta nu s-a reușit. Scânteia de divinitate din fiecare și de a fost întunecată nu a putut fi ucisă.

Data fiind situația cu totul particulară a închisorii Pitești, în timpul cutremurătorului experiment al reeducării, ajutorarea și mila pentru semen capătă alte forme de manifestare decât cele obișnuite. Acolo faptă creștină putea deveni și o lovitură de ciomag care era dată mai ușor, mai simulat. O șoaptă de încurajare sau o scuză spusă celui pe care trebuia să-l bați erau în Pitești fapte de sacrificiu căci, odată descoperite, ele ar fi declanșat o serie de torturi inimaginabile. O singură privire plină de compasiune și prietenie, care nu durează mai mult de o clipă și o șoaptă strecurată este, în reeducarea de la Pitești, echivalent cu a-și risca viața pentru aproapele: „În acele clipe, de mari frământări de conștiință, am avut lângă mine pe Gelu Gheorghiu, căruia nu i se putea reproșa nimic. Într-un moment de neatenție a celor din comitet și a celor de pe prici, Gelu mi-a strâns mâna și, cu o voce care m-a cutremurat mi-a zis: «Fii tare, frate!» Dacă nu i-aș fi simțit mâna aș fi crezut că glasul venea de pe altă lume. El încă mai trăia momentul când fusesem pus să-l zdrobesc și nu o făcusem. Gestul meu față de el l-a sprijinit să nu facă rău nimănui. Stăteam năuc și nu pricepeam, întrebându-mă dacă nu cumva voia să mă încerce. Era cinstit cu mine sau peste câteva zile avea să declare în fața întregii camere ceea ce îmi spusese acum? Din fericire, lucrurile nu s-au petrecut așa. Nici Gelu, nici eu n-am declarat nimic unul despre altul, și așa am rămas uniți prin acest gest toată viața.” (Dumitru Bordeianu, *Mărturisiri din mlaștina disperării*, Ed. Scara, București, 2001, p.182).

Pe lângă rugăciune și faptele milei creștine închisoarea comunistă a fost și spațiul unde Biserica lui Iisus Hristos S-a manifestat în plinătatea sa harică. Sfinte Liturghii, Sfânta Împărtășanie, Sfânta Spovedanie și în câteva cazuri taina Sfântului Botez au avut loc în acest spațiu pe care diavolul l-ar fi vrut unul al tenebrelor și lipsei de speranță. Mărturisirile Părintelui Arhimandrit Ioan Iovan sunt punctate mai frecvent de slujirea sfinte Liturghii decât de anchetele sau pedepsele la care este supus. „Nu a lipsit o zi fără să officiez Sfânta Liturghie. Cu ajutorul plintoanelor (deținuți de drept comun), primeam o sticlută de culoare închisă, pe care scria «vin tonic», dar în realitate conținea vin adus clandestin de aceștia. Antimisul îl aveam cusut pe spatele maieului. Potirul era o cutie de medicamente, din ebonită, sfințită.”(Monahia Cristina, *Părintele Ioan Iovan de la Mănăstirea Recea de Mureș*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2002, p. 42).

Închisoarea de la Râmnicul Sărat, destinată la un moment dat foștilor membri PNT, a cunoscut cel mai dur regim de izolare, singura posibilitate de comunicare se reducea la bătăile morse în țeava caloriferului sau la tușitul morse, o practică ce nu este întâlnită decât la acest penitenciar. În astfel de condiții totuși deținuții au reușit să se mărturisească: „Printre puținele întâmplări ce mi-au schimbat «o clipă din șirul zilelor la fel» îmi amintesc că, de Crăciunul anului 1961 sau de Paștele anului 1962, în tot cazul, după revenirea mea a doua oară de la spital, părintele Balica ne-a mai adus o mângâiere sufletească. Considerând că-i de datoria sa, ca slujitor al altarului, să acorde asistență spirituală unor oameni năpăstuiți, deși și el se găsea în tagma năpăstuiților ne-a propus să ne spovedească, pe cei ce dorim, cu ocazia unei asemenea sărbători. Pentru a traduce în fapt acest lucru se proceda astfel: La un semnal al lui prin Morse începea în celula sa rugăciunile respective, iar noi eram atenți și fiecare ne mărturiseam în gând păcatele, multe, puține, câte erau. După

aceea, fiecare din noi, care participasem la acest serviciu divin sui generis, ne semnalăm numele, iar părintele Balica confirma recepția și ne dădea dezlegarea păcatelor în conformitate cu ritualul creștin (...) Spoveditul, făcut chiar în atare condiții, ne-a produs mare bucurie.”(Ioan Diaconescu, *Temnița – destinul generației noastre*, Ed. Nemira, 1998, pp. 296-197).

În aceste împrejurări și condiții săvârșirea Sfintei Liturghii era mai lesne de făcut în lagărele de muncă decât în închisori, dar cu mari riscuri și în condiții precare s-a oficiat sfânta taină și în penitenciare. Pastorul Richard Wurmbrand relatează despre slujirea unei Sfinte Liturghii ortodoxe la închisoarea Gherla: „Pentru Masa Domnului, era nevoie de pâine și mulți erau gata să-și sacrifice rația. Dar ritualul ortodox cere ca pâinea să fie sfințită pe un altar acoperit de un antimis care conține moaște din trupul unui martir. Or, noi moaște nu avem.

- Dar avem martiri vii printre noi, a spus părintele Andronic.

Au consacrat pâinea și un pic de vin turnat într-un pahar ciobit subtilizat din spitalul închisorii, pe pieptul episcopului Mârza, care zăcea în pat, greu bolnav din cauza celor îndurate. Puțini au fost de acord cu această liturghie, motivând că ea nu era după Carte. Dar Cartea nu fusese scrisă în închisoarea de la Gherla!” (Richard Wurmbrand, *Cu Dumnezeu în subterană*, Ed. Stephanus, București, 2007, p. 275).

În afară de botezul lui Nicolae Steinhardt, memorialistica închisorilor ne mai relevă câteva astfel de evenimente. Spre exemplu un botez la închisoarea Mislea, când micuța Zoe, nou născută, acolo în închisoare dă semne de boală și deținutele se decid să o boteze: „Până la un an, Zoe a trăit printre noi, fiind după Sanda a doua deținută fără condamnare. Era jucăria noastră vie, trecea din brațe-n brațe, era o dulceață de fetiță. La un moment dat a început să slăbească, să nu aibă poftă de mâncare, ne-am speriat și am hotărât să o botezăm. În taină, soeur Marguerite a botezat-o ascunzându-ne după paturi. Eu am ținut-o în brațe, i-am fost nașă, am spus Crezul pentru ea, m-am lepădat de Satana și m-am unit cu Iisus Hristos în numele ei.”

(Aspazia Oțel Petrescu, *Strigat-am cătreTine, Doamne*, p. 80, accesibilă pe site-ul

http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/mart45_64/aotel/strigat/default.asp.htm).

Dumnezeu a făcut posibilă Spovedania și Împărtășania multora dintre cei închiși care au murit între zidurile închisorii. Iisus Hristos Euharistic i-a întărit pe cei care au urcat muntele suferinței în gulagul românesc, pătrunzând acolo pe căi nebănuite: în reverul unei cămăși, într-un bob de mei, sub un petic de haină veche, luminând tainic întunericul celulei și sufletele celor obidiți. Prezența preoților în spațiul concentraționar comunist a făcut posibilă trăirea unei vieți în Iisus Hristos deplină și poate de aceea sistemul a fost nu de puține ori mult mai dur cu ei: La Canal, brigada preoților era brigadă disciplinară, supusă unui regim exterminant. Pe lângă munca epuizantă, deținuților preoți le erau administrate sistematic bățai. Remus Radina mărturisește: „Călăul Chirion (comandantul lagărului n.n.) constituise o brigadă disciplinară numai din preoți, condusă de torționarul Vasile Matei. Preoții erau supuși la o muncă grea și la bățai permanente. Cu toate acestea, ei aveau moralul foarte ridicat și, după cum mi-a spus un preot, ei credeau ca Sense, că

«Răbdarea în suferință este mai mare decât învierea din morți sau decât orice altă minune.» Pe mine mă spovedea la Crăciun și la Paști Părintele Liviu Munteanu, din brigada de preoți, care sfida primejdiile ce-l pândeau.” (Remus Radina, *Testamentul din morgă*, pp. 39-40).

În continua și permanenta încercare a celor închiși de a duce o viață creștină, sărbătorirea Nașterii și Învierii Domnului erau considerate puncte esențiale, în plus amintirea modului în care aceste momente importante erau sărbătorite în familie îi ajuta pe cei din închisori, pentru o clipă, să se simtă acasă, împreună cu cei dragi. Iar pe de altă parte, era și o formă de opoziție, de rezistență, demonstrând că sistemul nu este imbatabil, că prezintă fisuri și că speranța, chiar și din această perspectivă a imediatului, nu a murit. Sărbătorirea Nașterii Domnului în ciuda eforturilor administrației care își înmulțea șicanele rămân pentru deținuți momente încărcate de emoție și seninătate de care toți mărturisitorii își amintesc cu plăcere. La tradiționalele melodii se mai adăugau texte noi, specifice mediului carceral, compuse de poeții închisorilor: „Și în lagăr la Cavnic, de Crăciunul din anul 1952, am avut parte de același teatru: alarmă, percheziție, mâncare proastă, izolarea câtorva camarazi. Când am intrat însă în mină, în galeriile întunecate care ne deveniseră prietene, toată mina a început să răsună de colindele pe care le cântam. Mai ales vocile preoților, printre care a lui popa Scai, sau basul extraordinar al unui legionar ardelean, pe nume Ciumău, cutremurau galeriile. Când am ieșit din corfe la orizontul 200 unde lucram noi, din cerime, atârna o creangă de brad, împodobită cu panglici colorate. O puseseră acolo artificierii civili. Pe măsură ce corfele descărcau deținuți, creștea numărul vocilor, din corul condus de popa Scai. Mai bine de o jumătate de oră nimeni n-a plecat la locul lui de muncă și s-au cântat colindele cunoscute de tot românul, dar și cele cunoscute numai de lumea închisorilor.

Cei doi gardieni de la corfă au schițat gestul de a interveni și a ne face să ne ducem la locurile noastre de muncă. Au și dat niște ordine în acest sens, dar vocile lor au fost acoperite de glasul corului, care, sub bolta înaltă de la corfă, tuna amplificat ca sub cupolă de biserică. Nimeni nu i-a băgat în seamă și, impresionați probabil de numărul nostru și de atitudinea noastră hotărâtă de a nu ceda, au socotit că e mai bine să renunțe. Numai după ce ne-am epuizat repertoriul, ne-am împărșiat pe galerii, către abatajele noastre, cântând în continuare, pe grupuri, colindul lui Radu Gyr.”(Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. I, p. 118-119). Pentru cei închiși, sărbătoarea Sfintei Învieri, avea desigur o conotație cu atât mai profundă cu cât închisoarea comunistă semăna mai mult decât orice altceva din această lume cu reprezentarea iadului. Iar Iisus Hristos, în ziua Învierii, a deșertat temnițele iadului.

Părintele Dimitrie Bejan își amintește Învierea dintr-un lagăr de muncă în Dobrogea: „În noaptea Învierii, la miez de noapte, când clopotele din «Valea Neagră» sună pentru Învierea Mântuitorului, ni se face o amănunțită percheziție de către ostași. Sub supravegherea comandantului din colonie, a politicianului Vasile Blănaru, pontatorul brigăzii, ne ține de față cu aceștia, predica zilei:

- A venit momentul când știința alungă tot mai departe întunecatul misticism, care a ținut omenirea în întuneric de mii de ani. Este timpul ca să părăsiți idioatele și bolnavele învățături înapoiate, cu sectanți, închinătorii lui Iehova.

Care ați îmbâcsit capetele oamenilor până acum și dacă vreți să vă întoarceți în societatea de astăzi, să vă lepădați de tot trecutul cu tot Hristosul vostru, intrând în rândurile poporului muncitor. Acesta este ultimul tren, care vă invită să urcați.

Iar comandantul încheie predica lui Vasile, adresându-se brigadierului și subalternilor lui:

- Să-i omorâți! Vă dau ordin să-i omorâți! Pe răspunderea mea! Paștele mamii lor de dobitoci!

Ne-am uitat unul la altul. În acest moment, ca o lumină a trecut peste inima mea și strig tare: - Hristos a înviat, fraților!

- Care ești acela mă? întrebă comandantul, întors de pe coridor.

- Eu sunt.

- Du-l la carceră, așa dezbrăcat! Dumnezeu mătii de bandit!... Când răsărea soarele, peste pleșuvele dealuri dobrogene, se auzeau, în zbor înalt, osanalele clopotelor de la bisericile din Constanța. Către cerul albastru, ridicau scări nevăzute, cântărețele ogoarelor, ciocârliile.

Și era bine! Și pace-n suflet!

Însemn fruntea, pieptul și umerii cu semnul Golgotei. Diafan, transfigurat Iisus plutește pe lângă sufletul meu. Mâna Lui îmi atinge fruntea cu caldă binecuvântare.

I-atâta pace-n carceră!

Dulce ești Doamne, în suferințele pe care ni le îngădui!

Fă-mă Doamne, bun! Bun, ca un Om!”(Pr. Dimitrie Bejan, *Vifornița cea mare*, vol. III, Ed. Credința Strămoșească, sine loco, sine anno, pp. 124-125)

Mărturisirea credinței în Învierea Domnului conferă deținutului o stare harică, unică, în care toate constrângerile fizice la care e supus se dizolvă, lăsând loc acelei păci duhovnicești, capabilă să metamorfozeze cele mai sumbre circumstanțe. Fie ca preț plătit din liberă voie pentru păstrarea demnității, fie ca traseu inițiativ în desăvârșirea spirituală, refăcând la scară redusă experiența hristică a suferinței, experiența carcerală capătă din perspectivă spirituală o valoare pe care niciodată inițiatorii ei nu i-ar fi bănuț-o.

Intrând pe această traiectorie, universul concentraționar (întreg decorul ca și personajele) se pliază pe un scenariu mistic. Exclusiv din această perspectivă mistică poate fi înțeleasă semnificația antitetică a toposului carceral infern/paradis, concomitent și cu aceeași intensitate. Închisoarea – loc al împlinirilor nu este o utopie, ci o experiență trăită pentru mulți din cetățenii gulagului românesc. Dimitrie Bejan, la apusul vieții declara: „Foarte frumos am trăit, părinților, în pușcărie! Regret că am ieșit din închisoare! Tot timpul îmi pare rău. Aș fi vrut să mor acolo!...”(Pr. Dimitrie Bejan, *Bucuriile suferinței, Viața unui preot martir*, Hârlău, Iași, 2002, p.156).

Din perspectiva trăitorilor creștini ai închisorilor, singurii adevărați biruitori în fața demonului ce a operat mistificarea și instaurarea puterii comuniste, celula este chilie, opresorii – victime pentru care trebuie să te rogi căci, oameni, adică fapte ale lui Dumnezeu fiind, îți sunt frați, chiar dacă te torturează, chiar dacă teucid; întreaga cohortă de mizerii (foamea, frigul, promiscuitatea fizică) sunt percepute ca

rețetă ascetică; în locul urii pe care regimul o cultivă cu asiduitate se naște iubirea, înțelegerea, toleranța; suferința – scară spre ceruri - devine generatoare de sfințenie.

Pe lângă rezistența conferită de trăirea religioasă, arta și cultura au constituit puncte de rezistență ale celor aflați în universul carceral. Una dintre frecvențele manifestări ale creației artistice în spațiul concentraționar în genere și în regimurile comuniste cu precădere, a fost poezia. Preferința pentru creația în versuri se poate explica și prin necesitatea ca procesul de creație să se desfășoare exclusiv mental sau, în cel mai fericit caz, pe un ciob de sticlă, pe o bucată de săpun sau pe talpa bocancului, însă inscripționarea nu putea fi decât de scurtă durată, iar, pentru a putea fi păstrată, creația trebuia memorată, prin urmare, erau de preferat versurile, acestea având calități mnemotehnice evidente, comparativ cu proza.

Înainte de a avea valoare estetică, poezia închisorilor comuniste are o valoare etică (după expresia Monicăi Lovinescu, în astfel de situații se poate discuta despre o est-etică), căci, prin însăși existența ei, neagă tirania, violența, oroarea și afirmă eterna nevoie a omului de frumos și deci de poezie. O evaluare a ei strict estetică ar fi nu doar nepotrivită, dar mai ales nedreaptă; independent de vocația poetică a celui care o elaborează, ea este un act moral prin chiar elaborarea ei. În anii când lirica din România era infestată de un proletcultism sufocant, în spatele gratiilor poeți ca Radu Gyr, Nichifor Crainic, Andrei Ciurunga, Traian Dorz și alții scriau pe filele memoriei creații de care orice istorie sau antologie lirică românească va trebui să țină cont. Este o poezie a experienței limită, creată la granița subzistenței și aceste repere devin fără îndoială, determinante atunci când este luată în discuție creația lirică. În închisori se învățau versuri cu sete și înfrigurare. Dacă veneai din libertate cu poezii memorate, acestea constituiau un capital prețios care îți asigura simpatia și respectul camarazilor de suferință. S-au creat versuri în închisorile comuniste cu cele mai variate teme, de la cea care exprima revolta și setea de libertate, cu implicite accente mesianice, trecând la lirica patriotică, erotică, religioasă, la specia epigramei și pamfletului; lumea literară a închisorii se vedește a fi una la fel de pestriță ca și cea a Bucureștilor interbelici. Poeți cu sau fără vocație, mulți dintre deținuți, creau versuri sau doar le recitau cu sentimentul că este un act de viață ce vine în totală contradicție cu gratiile, lanțurile, cătușele, gardienii, cu tortura și cu moartea anonimă, că e un act de negare a acestora și de afirmare a vieții și libertății.

La o cercetare tematică a poeziei carcerale din perioada comunistă, devine evidentă preferința pentru zona mistic-religioasă. Recursul la sacru pentru deținut nu e capriciu, ci o necesitate; dacă rugăciunea se transformă în poezie, dacă în locul trăirii mistice, teoretice, ia naștere poezie religioasă, aceasta se poate datora și necesității firești de comunicare. În singurătatea celulei, poezia poate deveni punte către ceilalți; că ei sunt vecinii de celulă, de la capătul țevii de calorifer sau generațiile care vor urma e mai puțin important. Poezia presupune, ca orice act al limbajului, un receptor, iar pentru poetul încarcerat, receptorul ideal este cel care trăiește aceeași dramă ca și a lui, colegul de suferință sfâșiat de foame, de frig și de mizerie și care poate afla în poezia sosită, prin perete sau altfel, un moment de alinare.

Din cele afirmate anterior, reiese evident că rugăciunea și poezia prezente în spațiul carceral trebuie percepute ca două punți:

- una pe verticală, care unește cu cerul și cu Dumnezeu;
- alta pe orizontală, realizând o inter-relaționare între deținuți.

Poezia de detenție se definește în funcție de câteva nuclee tematice în jurul cărora textul poetic gravitează:

- **suferința**, (Radu Gyr, *Creanga de aur*, Nichifor Crainic, *Psalm*, etc)
- **Iisus – deținut**, (Radu Gyr, *Az'noapte Iisus*, Constantin Aurel Dragodan, *Balada anilor de închisoare*)
- **rugăciunea**, (Nichifor Crainic, *Rugăciune*, *Cântecul potirului*, Andrei Ciurunga, *Rugăciune pentru osândiții căzuți*)
- **prezența Maicii Domnului, sau a altor mesageri cerești**, (Radu Gyr, *Convoi*, Eugenia Indreica Demian, *Rugă din celula neagră a Ciucului*)
- **colindul** (Radu Gyr, *A venit și-aici Crăciunul*, Traian Dorz, *Minunată-i Noaptea Sfântă*).

O revelație a creației poetice carcerale o constituie versurile lui Costache Oprișan (*Cărțile spiritului*). Limbajul și planul ideatic care pot fi întâlnite în poezia lui Oprișan trădează formația sa filosofică. Trimiterile la figurile marcante ale filosofiei, din antichitate și până la Marx, populează textul său poetic și condiționează receptorul, acesta fiind nevoit să aibă o cultură filosofică bogată, astfel avem de-a face cu o poezie elitistă, în care ideea primează. Dar figura ce se desprinde din mulțimea creatorilor este cea a lui Radu Gyr. Având în vedere viața sa a cărei exemplaritate e dată de prigoana suferită ani la rând pentru crezul și creația sa, Radu Demetrescu Gyr, se poate afirma, că este un arhetip al poetului încarcerat. Condamnat la moarte pentru poezie, el continuă să creeze după gratii cu o efervescentă uimitoare și cu conștiința că munca lui nu e zadarnică, ci e balsam pe sufletele tuturor celor care gemeau în temnițele țării. Trebuie menționată o trăsătură distinctivă pe care o considerăm esențială a liricii de detenție și anume: dacă poezia, în genere, se pretează cel mai bine la decontextualizarea spațio-temporală a momentului creator, prin aceasta ea îmbogățindu-se cu înțelesuri noi și ca atare sporindu-și strălucirea, poezia carcerală, și mai ales cea a închisorilor și lagărelor comuniste, nu poate fi pe deplin înțeleasă decât aplicându-i-se această contextualizare.

Incapabil de creație, comunismul a distrus fără să poată pune nimic în schimb și, în urma acestei constatări a cărei concretețe e incontestabilă, se impune ca, abordând comunismul ca regim politic sau ideologic, să-l privim și din perspectivă teologică. „Antispiritul comunist” de care pomenește părintele André Scrima este în fond acel suflu demonic care îl străbate în toate cotloanele sale. Proteic și insidios, comunismul își păstrează constanta demonică în toate împrejurările. Ca neam și persoane care am trecut prin experiența comunistă, ni se impune ca datorie morală analiza și înțelegerea acestei experiențe la dimensiunea de experiență mistică ce ne-a pus în ecuație relația cu Dumnezeu și ne-a demonstrat că, într-un mod criptic, dar constant, veșnicia irumpe în timpul istoric.

Din punct de vedere creștin, singurul răspuns care îi poate fi dat comunismului este afirmarea a tot ceea ce el neagă: afirmarea libertății, a

spiritualității, a existenței lui Dumnezeu și, prin această afirmare, intrarea în conflict direct cu comunismul. Omul creștin aplică faptelor, sistemelor și ideilor o grilă de lectură creștină, ori, după o astfel de grilă, comunismul este un construct al răului, menit să pervertească totul. Asemeni lui Satan, el îl imită pe Dumnezeu, dar într-un mod caricatural, maimuțărit; spre deosebire de Dumnezeu care îl vrea pe om liber și îi cere supunere din iubire liber consimțită, comunismul, ca și demonul îl vrea pe om sclav supus, ușor de manipulat, cu libertatea anulată și voința pervertită. Intrarea în conflict cu sistemul devenea, prin urmare, o consecință a încercării de a-ți păstra umanitatea.

În cadrul celor intrați în temnițele comuniste, în funcție de modul în care se raportau la trăirea creștină, se disting mai multe categorii, astfel:

- cei care aveau o trăire creștină intensă și înainte de a intra în detenție,
- cei care, deși aveau o educație creștină, nu erau niște trăitori autentici, creștinismul lor reducându-se la un anume formalism, însă, în închisoare, ei vor descoperi valoarea trăirii creștine și vor intra pe *via mistica* la fel de intens ca și cei din prima categorie;

- mult mai reduși numeric, sunt cei care au intrat în închisoare în totală necunoștință sau chiar în opoziție cu creștinismul, dar, întâlnind în temniță pe cei care îl practicau, sesizând seninătatea și împăcarea cu care își petreceau detenția, au început și ei să practice rugăciunea și celelalte fapte creștine posibile într-un asemenea spațiu;

- au existat, desigur, și deținuți care nu au avut o autentică trăire creștină, dintre aceștia administrația închisorilor își racola informatorii. Tot din rândul celor necredincioși au fost cei care s-au sinucis sau au ieșit din închisoare socotindu-se învinși și dorindu-și răzbunarea. Dar această categorie a victimelor a fost foarte redusă numeric și foarte puțini au supraviețuit detenției, căci lipsa de speranță și sentimentul zădărniceii, la care se adăugau condițiile de gulag, i-a descompus trupește și sufletește.

Deci, cei mai mulți au intrat în detenție având o educație moral creștină, unii o trăiau mai intens, alții mai puțin, dar în momentul în care au devenit conștienți că toate punțile cu exteriorul le sunt tăiate, ei au evadat în transcendent. Și, în ciuda ostracizării extreme la care erau supuși, și-au câștigat libertatea și fericirea, realizând ceea ce părea imposibil - izbânda în fața comunismului.

În urma materialului consultat, a rezultat că, în ciuda tuturor eforturilor pe care sistemul comunist le-a făcut, de înăbușire a credinței și de descompunere interioară a persoanei umane, deținuții din închisorile comuniste au reușit să trăiască o viață în Iisus Hristos în toată plenitudinea ei.

Demersul nostru introspectiv și retrospectiv printre oameni și fapte dintr-un timp al întunericului, când România a fost luată în stăpânire prin minciună și violență, de un sistem absolut demonic se vrea a fi o privire din perspectivă moral-creștină asupra unui fenomen care, dincolo de politic, economic, social are profunde semnificații mistice și morale. Confruntarea omenirii, a României și a fiecăruia dintre noi cu fenomenul comunist nu este ceva ce se consumă exclusiv în istorie, ci confruntarea aceasta este o luptă între Bine și Rău. Noi, cei de azi, suntem datori s-o înțelegem, să ne-o asumăm și să conștientizăm care sunt soluțiile salvatoare;

considerăm aceasta ca un act moral, atât față de propria conștiință cât și față de memoria celor ce s-au jertfit în această luptă și, mai ales, față de generațiile viitoare. „Condamnarea comunismului este astăzi, mai mult ca oricând, o obligație *morală* (s.n.), intelectuală, politică, socială. Statul român, democrat și pluralist, poate și trebuie să o facă. Tot astfel, cunoașterea acestor pagini întunecate și triste de istorie românească a secolului douăzeci este indispensabilă pentru noile generații care au dreptul să știe în ce lume au trăit părinții lor. Viitorul României depinde de asumarea trecutului ei, deci de condamnarea regimului comunist ca inamic al speciei umane. A nu o face astăzi, aici și acum ne va împovăra pe veci cu vina complicității, fie și prin tăcere, cu Răul totalitar.”

(http://www.presidency.ro/static/ordine/RAPORT_FINAL_CPADCR.pdf, p. 448.)

Azi, când se întrevade riscul unui cult al corporalității hedoniste, când societatea nu mai este nici socialistă, nici comunistă, ci consumistă, mărturisitorii temniței comuniste ne pot fi călăuze spre esențe. Agresiunea asupra persoanei umane nu se mai face prin teroare și crimă, ci prin plăcerea senzuală, insidioasă și la fel de (dacă nu și mai) distructivă pentru spirit.

Așadar, comunismul, ca încercare la care a fost supus creștinismul, a demonstrat că omul nu se poate salva altfel decât prin credință. Cu alte cuvinte, fără rugăciune, fără milă și dragoste față de celălalt, fără efortul permanent de a intra în legătură cu Dumnezeu, omul supus experienței comuniste și, îndeosebi, celei din închisoarea comunistă, riscă să se dezintegreze ca persoană umană. A vorbi despre dimensiunea spirituală a universului carceral al României comuniste este o necesitate morală. Mărturisitorii, martirii și mucenicii temnițelor comuniste trebuie să funcționeze pentru noi, cei de astăzi ca modele, ca repere morale, în caz contrar cunoașterea experienței lor ar rămâne doar la nivel rațional și atât. Este necesar să ne-o asumăm efectiv înțelegând că ancorarea în Dumnezeu a fost singura soluție viabilă atunci și ea este și astăzi o salvare autentică a unității noastre ființiale ca persoane și ca neam.

Soluție unică, veșnică, imbatabilă, ancorarea noastră în Dumnezeu, respectarea grilei morale creștine a fost și este barca de salvare din marasmul comunist, dar și din nebunia disonantă și grăbită a lumii noastre, postmoderne, contemporane.

Material documentar realizat de Dr. Stelian Gombos

